

Hogy viszonyul a közönség a belgrádi előadáshoz? Néhány poénre reagál, különben kulturált hidegséggel szemléli azt, ami a színpadon történik, a színészek emberfeletti fizikai teljesítményét, több mint három órányi igyekezetét, hogy rátaláljonak szerepük emberi tartalmára, miközben többnyire csak modorosságba vesznek, és talán nem is egészen értik, minek a részesei, illetve — a nézők — minek a szemtanúi.

Hát, kedves Ervin Iszidorovics, ismét nem sikerült élettörténetéből emberileg épkezláb drámát összehozni, holott úgy látszik, hogy ehhez minden feltétel adott. Vagy a sinkói életregény esetében valóban arról van szó, hogy „Az epikai ember végigmegegy a világon, a drámai emberen végigmegegy a világ”, ahogy a ma már talán maradinak is mondható, de a drámához is, és a színházhoz is nagyon értő Hevesi Sándor írta egykoron, amikor Sinkó Ervin még apatini kisdíák volt, s talán nem is készülődött arra, hogy végigmenjen azon a világon, amit huszadik századnak neveznek? Aztán végigment, de mindeddig csak epikus hősként.

GEROLD László

TELEVÍZIÓ

TRAGIKUS SZERELMEK

Hat, szerelmi történetnek nevezett, de valójában tragikus szerelmet bemutató novellával, elbeszéléssel tisztelgett televíziónk Veljko Petrović előtt születésének 100. évfordulóján. Hogy miért éppen szerelmi históriákkal és nem a több lehetőséget kínáló ravangradi történetekkel például, vagy az ugyancsak jelentős háborús eseményeket megelevenítő novellákkal, nem tudjuk. Szerencsére azonban a dramatizálást végző Filip David

A karlócai kalandok (Karlovački doživljaji). Rendező: Miloš Radivojević. Dramatizáció: Filip David. Főbb szerepekben: Ljuba Tadić, Sonja Savić, Branimir Bristina, Đorđe Jelisić. Belgrádi Televízió, 1985. március 3.

A gyilkos (Ubica). Rendező: Slavoljub Stefanović Ravasi. Dramatizáció: Filip David. Főbb szerepekben: Lazar Ristićovski, Branislav Lečić, Gordana Suvag, Mira Dinulović, Stole Aranđelović. Belgrádi Televízió, 1985. március 10.

Tanítónk a negyedik osztályban (Naš učitelj četvrtog razreda). Rendező: Branko Mitić. Főbb szerepekben: Danilo Stojković, Lada Skender, Tihomir Stojić, Gordana Kameranović, Olja Vojnović. Újvidéki Televízió 1985. március 17.

A Mikošević szirének (Mikoševićeve sirene). Rendezte: Balázs Éva. Főbb szerepekben: Vladica Milosavljević, Branislav Lečić, Miodrag Krstović, Romhányi Ibi, Földi László, Ladik Katalin, Aleksandra Carić.

ügyelt a buktatókra, és a néha kissé énelygős eseményekben ő a végzet-szerűséget kereste. Gondja volt arra is, hogy ezekben a történetekben megmaradjon a századelő hangulata, ne sikkadjon el a mese. Arra azonban már kevésbé ügyelt, hogy a történetek mögött kirajzolódjon a történelmi, még inkább a társadalmi háttér is.

Az eddig bemutatott négy különálló történet mégis igazolta az elképzelést, mert ha olykor-olykor édeskésnek is érezzük a Veljko Petrović-i szerelmi kalandokat, mindegyik mögött ott látjuk a szándékot is, hogy — Mladen Leskovac szavaival élve — az embert s az emberséget keresse.

Bár a ciklusba fogott novellák minden darabját más-más rendezőre bízta a televízió, sőt az eddig látottak közül kettőt a belgrádi, a másik kettőt pedig az újvidéki stúdió készíttette, furcsamód stílusukban szinte teljesen azonosak ezek a produkciók. Egységesek, legalább annyira, mint maguk a novellák is. Talán csak *A Mikošević szirének* képez némi kivételt, de csak azokban a jelenetekben, amelyek az előzőekhez képest más környezetben játszódnak. A századelő szerb polgárházainak levegője csap föl ezekből a filmekből: a novellák nyomán hol a karlócai rektor biedermeieres ebédlőjében, hol a kisvárosi tanító virágzó kertjének pagodájában, hol pedig a nemesi kúriák szalonjaiban forgunk. A *Karlócai kaland* belgrádi vendégkisasszonya itt gyullad először szerelemre, hogy már az első flörtök után szembe kelljen néznie a valósággal — választottja, a fiatal papnövendék tudóbajos. A belső történések, a lélek síkján játszódó események jellemzik *A gyilkost* is. A frontról hazatérő Stojan eltaszítja magától az őt visszaváró Verát, akit a sors egy szélhámos mérnökkel hoz össze. Ilyen életképnek kell felfogni a tanító leányának kitagadását is a *Tanítónk a negyedik osztályban* című novellában.

Veljko Petrović novelláit s magát a tévéjátékot is az intimitás hatja át, amelyben a látvány alig több a fényképnél. S ami mégis összetartja a kompozíciót, az a novellaíró mesélőképessége, az a mikszát-hos, vagy még közelebbi példával élve majtnénis meseszövé. Veljko Petrovićnak természetesen megvan a maga egyéni hangja, témái és emberei, s ő az írói alkatához simuló emléknovella művelője, aki megfelelő távlatból és távolságból s nem utolsó sorban bölcs kommentátorként szemléli az eseményeket. Anekdota és nosztalgia vegyül abban, ahogyan a régi világról szól. Ezeket a legfőbb ismérveket szűrte ki Filip David, s csoportosította egy-egy megrázónak hitt szerelem köré.

A rendezők is hagyták szárnyalni a mesét, hogy az végül saját bájával ragadja magával a nézőt. Ezt a báját a borongás egyfajta optimista fátyolába való burkolózásban és a nagyvonalúságban kell látunk. Mert bármennyire is tragikusak ezek a szerelmek, végzetserűeknek állítja be őket az író. Maricával nem történt több, mint hogy karlócai vendégeskedése során egy tapasztalattal lett gazdagabb, Vera elégtételt nyer

azáltal, hogy immár abban a meggyőződésben élheti tovább életét, hogy egykori szerelme miatta taszította hálálba az őt álnokul győtrő férfit. A tanító lányának kitagadásánál viszont a negyedikes kis Milutin, a szerelmi kapcsolat egyetlen tanúja nyer elégtételt azáltal, hogy a fiatal megözvegyült pópa elviszi magával Vladislavát. Hasonló végzettségűség következménye az is, hogy Nenad Kamenarski végső kétségbeesésében revolveréhez nyúl, s megbosszulja mindazt, ami fivérével s vele történt.

A *Mikošević szirének* azonban megkülönböztetett figyelmet érdemel mind az írói opusban, mind pedig ebben a filmsorozatban. Az előző három novellához viszonyítva sokkal komolyabb, többretegű. Szinte kisregényre duzzasztott elbeszélés, az első világháború előtti Pest és Buda szerbőségéről, a bácskai földbirtokosok és gazdag kereskedők gyermekeinek ottani életéről. Elsősorban társadalmi kérdéseket feszegető és mérészen politizáló mű, amelynek cselekménye egész játékfilmet követelne. Érezte ezt a dramaturg is, aki éppen ezért úgy szűrte meg a bonyolult történetet, hogy a szintén csak Nenad és Milica (Milizza) szerelmi története akadjon fönn. A tévéfilm — Balázs Éva diplomarendezése nyomán — valahol az elbeszélés derekánál indul, onnan, ahol a megtört Nenad fönt, Budán egy hajnalig tartó borozgatás után otthonról jött ismerősének, több évi távlatból meséli el a történeteket.

A bécsi szanatóriumi látogatás elevenedik meg az első káderekben, mindez már jóval azután, hogy Nenad és Milica a lidói parkban találkozik egymással. Az elbeszélés szerint az olaszországi nyaralás elején a fiúban él még a Mikoševićék iránti bosszúvágy: a fiú érzi, meg kell bosszulnia, hogy idősebb testvére Aliz (Alice) miatt lett öngyilkos, másik fivére viszont a fiatalabb Mikošević lányért, Neliért (Nelly) vívott párbajban kapott halálos sebet. S miközben a bosszút szövö, ő maga is szerelmes lesz. Az esemény társadalmi hátterében ott van az az elmagyarosodott bunyevác család, amelyben az apa nemesi rangra emelt vármegeyi fiskális, s a Kamenskik is, az ugyancsak elmagyarosodott szerb család, a negyvennyolcban még Kossuth megbízott jurátus apa gyermekei. A tévéfilmből ez a társadalmi háttér hiányzik. Miért maradt ki, miért csonka az adaptált szöveg? Társadalmi, sőt határozott politikai éle miért van elvéve, amikor erre épül a prózai mű? A válasz egyértelmű: mert a tévére adaptált szöveg mélyebb rétegekbe nem kívánt hatolni. A sorozat koncepciója bemutatni a Veljko Petrović-i emancipált nőt, vagy pontosabban az emancipálódni igyekvő nőt.

A múlt század utolsó évében játszódó *Karlócai kaland*ban már a szabad választás lehetőségének a megteremtése is jelentős lépés a nő önállósulása felé vezető úton. Vladislava (a *Tanítóné*ban) viszont a szülőkkel is szakítani képes, csakhogy választottjává legyen. Vera (A *gyilkos*ban) eljut a másik fiúval való újrakezdés lehetőségéig. Milica pedig már igazi vipera, aki a férfiakat maga alá tiporja, megalázza, sőt kínozza, de

ugyanakkor kígyómód, köréjük is tekeredik. A legváratlanabb pillanatban ágyukba is fekszik, és ahogy Nenad mondja, „felszívódik vérembe”, s mégis „mindig legyőzve éreztem magam mellette, mert bennem minduntalan megszólalt a lelkiismerte, ő meg olyan szabadon röpködött a bűnben, mint madár a levegőben” — jellemzi tragédiájának fő okozóját. Milica viselkedése, erkölcse, magatartása már szinte a huszadik század második felében érvényes normák szerinti.

Nemcsak a dramatizáló, hanem a rendező is szabadon bánik *A Mikošević szirének* szövegével. Az elbeszélés szerint Nenad, kapcsolatuk tragikus kimenetelének végzetszerűségében, a hálószobában adja le az új előljáróval enyelgő lányra a halálos lövéseket. A filmben Balázs Éva más befejezéshez folyamodik. Nenad önkívületében a kastély parkjába tartó lányra lő, mire Milica néhány lépést még tesz, mintha a golyó nem találta volna el. Határtalan öröm önti el ekkor a fiút, s már röpülne is a lány után, hogy átkarolja, de az — összecsziklik. Ezzel a módosítással a film zárójelenetének drámai hatását kétségkívül sikerült fokozni. Ezt a célt szolgálták a múltat idéző, Nenad gyermekkorát és testvérei tragédiájának benne örökké megmaradt képeit felelevenítő káderek is.

Balázs Éva sikeres rendezői bemutatkozása volt ez. Igaz nagyban segített munkájában a Milicát alakító Vladica Milosavljević és a kiváló operatőri munka is. Vladica Milosavljević tökéletesen ráérezett szerepére: könnyedén irányított, tudott pajkos lenni, megnyerő és hódító, de tudott marni és undokul porba taszítani. Egyszóval komplett színészi teljesítményt nyújtott, s kár, hogy partnere, Branislav Lečić, az örökösen sértegető fiút modorosra, sokszor merevre formálta meg. Mintha ugyanez a színész *A gyilkos* cinikus mérnök szerepében sokkal inkább magára talált volna. Fölényesnek, másokat lenézőnek sokkal hitelesebben hatott, mint megaláztattnak, kijátszottnak. Egyébként a sorozat valóban több jó színészi teljesítménnyel dicsekedhet: az említett háborús novellában Lečić mellett a házasság helyett az agglegénységet, a háborús sebek folytán nem az együttélést, hanem a magányt választó Stojan alakjában Lazar Ristovszki játéka volt hiteles. Imponált Danilo Stojković játéka is a kiábrándult apa szerepében, és Ljuba Tadić karlócai rektorának. Sonja Savić teljesítményét kell még külön említeni a *Karlócai kalandból*, törekeny, az étellel ismerkedő Milicája szinte kifogástalan volt.

Bár az egész sorozat nem több néhány feszült pillanattal, mégis minden darabja fölötte van annak az átlagnak, amelyet televíziónk standardjaként emlegetünk. A rendezők szemére azt vethetnénk, hogy egyikük sem igyekezett időszerűsíteni, maivá is tenni, aktualizálni ezeket a régimódi történeteket, s hogy a női lélek mélyebb elemzésére sem került sor. Ez utóbbi a novellák jellegéből ered, mert bármennyire is érezzük az írói igyekezetet, részletesebb lélekábrázolást, *A Mikošević szirének*en kívül, ezek a szövegek sem adnak. Mintha az író is

csupán a szabadabb szerelem eszméjének a meghirdetéséig jutott volna el, tovább nem.

Végül: közös jellemzője a sorozat eddig látott darabjainak a jó operatőri munka. Már rég tapasztaltunk tévéfilmekben ilyen precízséget. Itt is *A Mikošević szirének* nyújtotta teljesítményt kell külön kiemelni, Apró Zoltán operatőr egyéni jegyeket is magán viselő munkáját. Apró tud képet komponálni, s nemcsak érzéke van hozzá, hanem fényképezésének stílusa is. Hosszú kádereket készít, azt a látszatot keltve, mintha csak a távolból szemlélné, vagy ott sem volna az eseménynél. Hagyja kibontakozni és a maga természetes közegében folyni a történetet. Kevés az éles vágás, ő mindig kivárja a történést. Módszere egyszerű, úgy láttat, hogy még véletlenül sem kelti az unalom érzését. A káderben ugyanis mindig történik valami, ami leköti a figyelmet. Úgy tűnik ígéretes találkozása volt ez a tévéfilm a pályájának elején levő rendezőnek, s az eddig csupán rövidfilmben bizonyító operatőrnek.

BORDÁS Győző

BALETT

HATTYÚK TAVA

Valaha — századunk ötvenes, hatvanas, hetvenes éveiben, a Művelődési Otthon füleltd nézőterének félhomályában sokan álmodoztak a Szerb Nemzeti Színház új épületéről, egy nagyszínpadról, nagy balettegüttesről, nagy balettelőadásokról.

Századunk nyolcvanas éveinek elején ezek az álmok kezdtek valóra válni. Felépült az új Szerb Nemzeti Színház, nem is egy, hanem két nagyszínpaddal, de a most már kellemes nézőtérén továbbra is csak álmondunk nagy előadásokra képes nagy egüttesről.

Mert sok ember — korszerű gépek segítségével — öt év alatt fel tud egy új színházat építeni. Ahhoz is sok emberre van szükség, hogy létrejöjjön szám szerint és művészi értékeit tekintve egy nagy balettegüttes, de ehhez sokkal, de sokkal több idő is kell. És józan káder- meg műsorpolitika. A Vajdasági Zenei Központ művészi és öngazgató testületeiben azonban nyilván nem gondolják így.

Mintegy négy éve, amióta beköltöztek az új épületbe, nyolc bemutatót tartottak. A nyolcból nem kevesebb, mint hét a balettirodalom klasszikus alkotása (*Ohridi legenda, Hattyúk tava* — kétszer *Giselle, Sylphide* — *Kadétbál, Coppelia, Don Quijote*), és a hét klasszikus előadásból csupán egyetlenegy nem került bemutatásra a Művelődési Otthon régi színpadán (*Sylphide* — *Kadétbál*). Ilyen állhatatosság láttán szinte kínálkozik